

САҢГА ОЛУК

№ 50-51 (11978-11979) • Ахсынньы 27 күнэ, 2024 сыл, бээтинсэ • 12+

Бу
күөмэргэ

Саҥа тутуу

Икки бүк үөрүүлээх түгэн
тосхойдо/2

Сүбэ

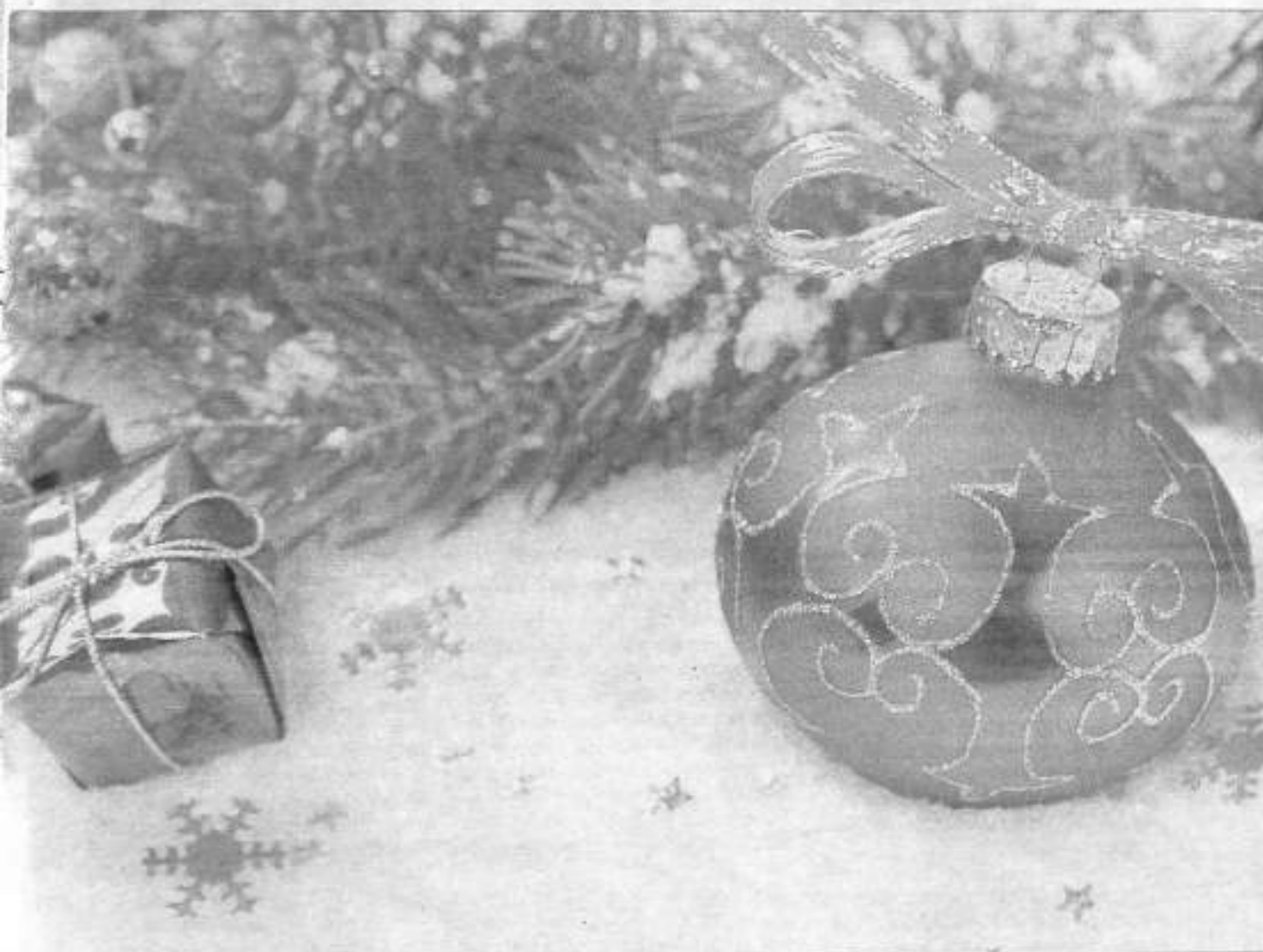
Үүнэр сыл бэлиэтэ – От күөбэ
мас моҕой/4

Ыйытык

Оҕо саас саҥа дьыллаабы
үтүө өйдөбүллэрэ/5

Кэлэн иһэр Саргылаах саҥа дьылынан!

Үүнэр сылга ил-эйэ түстэннин, дьол соргу тосхойдун!

Күндү Чурапчым улуунун олохтоохторо!

Эһигини саргылаах Саҥа дьылынан - 2025 сылынан ис сүрэхпиттэн итиитик-истинник эбэрдэлиибин!

Хас ааһар сыл олохпутугар умнуллубат бэлиэ түгэннэри бэлэктиир. Тапталлаах төрөөбүт дойдубут дьон-сэргэтэ бигэ туруктаах, тупсабай олохтоох-дьаһахтаах буолалларын туһугар үгүс үлэни үмүрүтэн, элбэги ситиһэн, инникибитин торумнаан, кэскиллээх сорукары туруаран, саҥа сылга үктэнэн эрэбит.

Кэнники сылларга дойдуга төһө доҕоны байыаннай дьайыы уустук усулуобуйата алохтоннар, сайдыы хаамыыта тохтоон хаалбакка, социальнай суалталаах үгүс эбийиэк тутулунна, саҥа аһар дьылылар дьэндэйдилэр, суоллар онгоһуллаллар, күөх төлөн кириэр, дьон уйгутун улаатыннарар хамсааһыннар бараллар. Ол - биһиги дойдубут, эрэгийиэммит уустуктарга бэриммэт модун кыахтаабын көрдөрөр. "Чурапчы күүһэ - түмсүүгэ" диэн

куруутун этэр кынат тыллаахпыт. Ол курдук эһиги хас биирдиигит уопастыбаннай үлэҕэ, байыаннай дьайыы кыттыылаахтарыгар көмөнү онорууга туора турбакка, көмөлөһөн кэлбиккитигэр диригиник махтанабын.

2024 сылы Ыал саргытын сылынан биллэрэн, бу тула үтүө түмүктэрдээх үгүс үлэ ытылынанна. Кэлэр сылга Аҕа дойду Улуу сэриитигэр өрөгөйдөөх Кыайыы 80 сылын кизэн далааһыннаахтык бэлиэтиэхпит. Дойдуларын иннигэр, кыайыы туһугар олохторун толук уурбут ытыктабыллаах дьоммут уонна билигин кириэһилэр кыттыылаахтарын сырдык ааттарын, килбиэннээх олохторун үйэтитээри, 2025 сылы улууспутугар үйэлээх килбиэн сылынан биллэрдибит.

Саҥа сылга саҥа сорукардаах, сырдык эрэллээх үктэниэбин. Баба санаалар, толкуйдар туалалларын туһугар тутуспутунан турунуобун! 2025 сыл или-эйэни, этэнгэ буолууну, эһиги дьылыгыгар толору дьолу аҕаллың! Саҥа дьылынан! Саҥа дьолунан!

Степан Саргыдаев, улуус баһылыга

Эбэрдэлэр!

Ытыктабыллаах Саха сири олохтоохторо!

"Эһигини кэлэн иһэр Саҥа дьылынан ис сүрэхпиттэн эбэрдэлиибин!

Ааһан эрэр сыл Саха сиригэр уонна дойдубутугар дьолун суалталаах түгэннэри тосхойдо.

Бу сыл биһиэхэ саҥа кыахтары уонна тургутуулары аҕалла. 2024 сыл Саха сиригэр норуоттарын сомоҕолоһууларынан, бири санааланыыларынан өрөспүүбүлүкэбит аныгы устуоруйатыгар кириэһэ.

Биһиги кизэн туттан туран, 2024 сыл чабылхай түмүктэрин таһаарар кыахтаахпыт. Россия Бэрэсидьиэнэ Владимир Владимирович Путин тула түмсэн, сылбытын саҥа кыайыылардаах, кэккэ ситиһиимлэрдээх түмүктүүбүт. Биллэн турар, биһиги өрөспүүбүлүкэбитигэр дойду баһылыга кэлэ сылдьыыта Саха сиригэр олохтоохторун сүргэлэрин көтөхтүтэ. Россияга Дьиз кэргэн, Саха сиригэр Оҕо саас сылларыгар биһиги өрөспүүбүлүкэбит аҕа төрөөһүнүн уопсай коэффициенһын уһук Илин эрэгийиэннэригэр эмиэ бастаата. Сахабыт сирэ Уһук Илин уокурукка кэлиһиэннээтин ахсаана утумнаахтык улаатар саргыга эрэгийиэнэ буолар.

Ааһан эрэр сылга инфраструктура бөдөн бырайыактарын, ол иһигэр Саха сиригэр үгүс көлүөнэ олохтоохторун ыра санаата буолбут Өлүөнэни туруур муостаны тутууну олоҕо киллэриин саҕаланна.

2024 сылга Саха сиригэр бырамыысыланнаһын үүнүүтэ Россия орто көрдөрүүтүн икки төгүл кэриҥэ күөһүрдэ, сыл саҥатыттан II үй түмүгүнэн 8,5 % тийдэ. Алмаас, нийэл, айылҕа гааһын курдук таска таһаарыллар сүрүн баайы хостооһунна дойдуга ситиһилибит кээмэй оннунан хаалла. Өрөспүүбүлүкэ чак хостуур бырамыысыланнаһа бийыл бастакытын дойдуга иккис миэстэҕэ табыста. Ону тэнэ 54 уонна көмүһү хостоон, дойдуга иккис миэстэлээхпит.

Сахабыт сиригэр 2024 сылга 750 тыһыынча квадратнай миэтэрэ аһарар дьиз үлэҕэ кирирдэ. Бу көрдөрүү 1990 сыллаахха Саха АССР кэмигэр ситиһилибит таһымы күөһүрдэ, өрөспүүбүлүкэ устуоруйатыгар уһуллукчу көрдөрүү буолла.

"Азия өбөлөрө" норуоттар икки ардыларынаабы VIII оонньуулары үрдүк таһымнаахтык ыыттыбыт, эйэ, доҕордоһуу үөрүүтүн, кыайыы өрөгөйүн туттубут. Кэлэн иһэр 2025 сыл Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр Ийэ дойдуну көмүскээччи сылынан биллэрилиннэ.

2025 сыл ыам ыйын 9 күнүгэр дойдубут уонна Аан дойду устуоруйатыгар сүдү түгэни - Аҕа дойду Улуу сэриитигэр Кыайыы 80 сылын бэлиэтиэхпит. Оттон бүгүн кыайыылаахтар сизиннэрэ уонна хас сизиннэрэ Аҕа дойду көмүскэлигэр эмиэ туруннулар.

2025 сыл өрөспүүбүлүкэ олохтоохторугар саҥа кыайыылары уонна хас биирдиигитигэр этэнгэ буолууну аҕалыаҕа дьээн бигэ эрэллээхпин.

Кэлэр сылга ыра санаабыт туоллун, дьиз кэргэнгитигэр таптал, ытыктабыл уонна саҥа дьыллаабы хомутун баар буоллун!

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Ил Дархана
Айсен Николаев.

Өрөспүүбүлүкэ сонуннара

Саха сирэ национальнай
бырайыактары олоххо
киллэриигэ – инники
күөһүгэ

Ил Дархан ГТРК «Саха» телеканалга «Аһаҕас кэпсэтии» биэриигэ кытынна. Саха сирэ национальнай бырайыактары олоххо киллэриигэ ылбыт үбүн кээмэйинэн дойдуну биэрииники эрэгийиэннин иһигэр киирбитин туһунан кэпсэтэ. Бу үтүө түмүктэри ситиһэргэ көмөлөспүтүн, өрөспүүбүлүкэ доруобуйа харыстабылыгар, үөрэҕириигэ, физкультурала уонна спортка, хаарбах дьыһттан дьону көрдөрүүгэ, тырааныспар инфраструктуратын тутууга үрдүк көрдөрүүлэри бэйэтин историятыгар аан бастаан ситиһитин бэлиттэтэ. Сыл бүтүөр диэри Саха сиригэр 750 тыһ. кв. м. олохтор дьыһ тутуллуба, оччотугар өрөспүүбүлүкэ историятыгар рекорд олохтоһуода диэн эттэ.

Маны сэргэ өрөспүүбүлүкэтээни мобилнай биригээдэлэр кииннэрин быраастарын кытта федеральнай мадиссиһэ кииннэрин исписалиһтар улуустарга үлэллэхтэра, билигин 2025 сыллааҕы былаан оҥоһуллар диэн иһитиннэрдэ.

Айсен Николаев кэлэр сыл олунньугар дойдуга анал байыаннай дьайым туһунан эрэгийиэннэр икки ардыларынааҕы бастагы «Алдан» киинэ сүрэхтэниһэ диэн бэлиттэтэ. Хартыынан Саха сирэ Запорожье уобалаһын кытары тэнгэ үлүбүтэ. Киинэни Москвага «Арасыйыа» Национальнай киинтэ көрдөрбүттэрин кэнниттэн элбэх махтал киирбит. Бары этэллэринэн, киинэ үчүгэй, кэккэ этин, боппууос киирбитин киинэ сүрэхтэниһэр диэри болдомтоҕо ылаахтарыгар эрэнэбин диэн Ил Дархан эттэ.

Ил Дархан Анал
этиитин Ил Түмэннэ
туһаайда

Онуоха киини социальнай-экснэминичэскэй сайдым бары хайысхаларыгар чопчу сорукутун туруорда.

Өрөспүүбүлүкэҕэ дьадайы таһыма 2018 сылтан 2023 сылга диэри 18,6%-тан 14%-га диэри аччаабытын, быйыл 13,2%-га диэри намтыра сабалаларын бэлиттэтэ, кэлэр биэс сылга икки төгүл аччатарга сорок туруорда.

Өрөспүүбүлүкэҕэ сыл түмүгүнэн 4200 миэстэлээх 15 оскуола, 315 миэстэлээх 4 уһуйаан, 4 оскуолага успуорт саалата үлэҕэ киириһэ, Дьокуускайга тэҥинэн 5 оскуола дьыһа аһыллыаҕа диэн Ил Дархан эттэ. Эһиил 13 саҕа оскуола тутуллуба, ол иһигэр киин куорат «Сулустаах» саҕа түөлбөтүгэр оскуола үлэҕэ киириһэ диэн иһитиннэрдэ.

Айсен Николаев 2025 сылга социальнай гаастааһын бырагырааматынан 10 тыһ. дьыһи хабарга сорок туруорда. Саха сирэ бырагырааманы олоххо киллэриигэ дойдуну үрдүнэн ахсыс миэстэҕэ турар. 2021 сылтан 8,5 тыһ. мал күөх төлөнүнэн хааччыллына.

Саха оҕото төрөөбүт тылыннан кэпсэтэрэ тоҕо аччаан эрэрин болдомтоҕо ыларга, бу кыһалланы төрдүттэн быһаарарга сорууда.

Анал байыаннай дьайым буола турар кэмгэр Саха сирэ дойдуну экзисминичэтин эрэллээх тирэбинэн буолла диэн Ил Дархан бэлиттэтэ. Кэлэр 2025 сылы - Аҕа дойдуну Улуу сэриитигэр Кыайыи 80 сылын өрөспүүбүлүкэҕэ Ийэ дойдуну көмүскээччи сылын биллэрдэ.

Дьыһ кэргэни өйөөһүн
боппуруостара
көрүлүннэ

Ил Дархан дойдуну Вэрэсидьинэ Владимир Путин мыппыт Арасыйыа Сударыстыбаннай Сэбиэтин бу сылы түмүктүү мунньаар кытынна. Тэрээһин дьыһ кэргэни өйөөһүн боппуруостарыгар ананна. Дойдуга «Дьыһ кэргэн», «Ыччат уонна оҕолор», «Уһун, көхтөөх олох» диэн саҕа национальнай бырайыактары олоххо киллэрэхтэра. Оволоох дьыһ кэргэттэри өйүүр саҕа миэрэлэр баар буоллулар. Үлэ дьоруойдарыгар туһуламмыт социальнай чэпчэтиилэр, төлөбүрдэр дьоруой-ийэлэргэ тарааннахтара. Эдэр ийэлэргэ босуобуйа кээмэйэ улаатта. Биэс уонна онтон элбэх оволоох дьон бизнесийэлэрин хааччахтааһын суох буолуоҕа. 6%-наах дьыһ кэргэн ипотекага оннуун хаалыа.

СӨ Ил Дарханын уонна Бырабытыалыстыбатын пресс-сулууспата.

Икки бүк үөрүүлээх түгэн
тосхойдо

Саҕа тутуу. Саҕа дьылы көрсө Бэтэринээрийэ икки саҕа эбийиэҕэ аһылынна.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ

Аргыардаах ахсынны биир үтүө күнүгэр кыыл-сүөл этингэ турарыгар, ас-үөл бо-родууксуйата куттала суох буо-ларын ситиһэргэ анаммыт, саҕа ирдэбиллэргэ эппиэт-тиир, чинчийэр үлэҕэ туттул-лар дьыһ кыылларын кыстатар эбийиэк (Виварий) саҕардыл-лан, күөх төлөн ситимиһэр холбонон, үөрүүлээх быһыы-га-майгыга аһылынна.

«Виварий диэн – vivarium, vivus, латын тылыттан тылбаастаа-тахха, «тыыннаах» диэн суол-талаах. Устуоруйаттан биһин-нэрдэххэ, Арасыйыага виварий-дар 19-с үйэ бастагы аҕаарыгар баар буолбуттара. Оттон Чурапчы улууһугар виварий лаборатория-та тэриллээбиттэн, Саха сиригэр биир бастагынан, 1949 сыллаах-ха, кулун тутар 15 күнүгэр 28-с нүөмэрдээх бирикээһинэн, Чу-рапчыны уонна Тааттаны хабаан, бактериологическай лаборатория быһыытынан тэриллибит кэммиттэн баар.

Бу кыыллары чинчийэр ла-боратория бастагы тэрилли-тигэр Прасковья Ильина, Евдо-кия Черных, Нина Алексеева, Мария Мазина, кэлин Светла-на Дорофеева, Анна Дорогуно-ва, Прасковья Красильникова, Вера Оконежникова, Валенти-на Сибирякова уо.д.а. үлэһит-тэр, сылларынан солбуйсан, үлэ-лээн ааспыттара. Кэлин ирдэбил күүһүнэн, кыыллар, эргэ да буол-лар, туспа анал, сэнэх дьыһлэм-миттэра. Ол кэмгэ туһунан кыыл көрөөччү үлэ миэстэҕэ көрүлүн, Зоя Макарова, Мария Кузьмина үтүө суобастаахтык үлэлээн аас-пыттара. Билигин кыыллары орто анал үөрэхтээх исписалиһ Евдокия Каженкина кыһамны-лаахтык көрөр-харайар. Быйыл лабораториябытыгар гаас ситимэ холбонон, дьыһ урукку турбут си-ригэр, аныгы матырыяалынан саҕардыллан тутулунна. Тутуу-ну Иван Попов салайааччылаах

Эбийиэк үөрүүлээх арыллыта, (ААПТАР-ТУӨРИИТЭ)

тэрилтэбит эр дьон субуотун-ньутунан олоххо киллэрдилэр. Түгэниһэн туһунан, Дмитрий Ки-риллингэ, Василий Кузьминга, Константин Барашковка уонна Иван Поповка матырыяалынай техническэй салаа үлэһиттэрин аатыттан улахан махталбытын тирдэбит», — диэн чинчийэр ла-боратория бырааһа Августина Да-видова эттэ.

Үтүө тэрээһин саҕа киһитин сиринэн аал уоту оттон алгыс сирин-туомун толорууттан саҕа-ланна. Үөрүүлээх чааска Муома оройуонугар филиаллаах Чу-рапчы улууһун Бэтэринээрийэ управлениетын салайааччыта Лена Архипова, Чурапчы улууһун тыа хаһаайыстыбатын управле-ниетын исписалиһа Константин Ильин, бэтэринээрийэ салалта-тын лаборатория салаатын ди-риэктэра Наталья Попова эҕэрдэ тылы эттилэр.

«Бу эбийиэк тутууларыгар буддьүөттэн үп көрүлүбэтэҕэ, манны үлэһиттэр түмсэн, бэйэлэ-рин күүстэринэн субуотунньуту-нан туттулар. Бука барыларыгар дириг махталбын биллэрэбин», — диэн Лена Николаевна эттэ.

Күн иккис аҕаарыгар сыгы-тынан, сүөһүтүнэн улууска биир саамай элбэх ахсааннаах Хол-тоҕо нэһилиэгэр бэтэринээринэй

эмтиир учаастак саҕа дьыһтин аһыллыта буолла.

Иван Сергеев акылаат маһын биэрэн, Иннокентий Анемпо-дистов салайааччылаах дьоһус биригээдэ кылгас кэм иһигэр 6 хб-лаах эбийиэҕи тутан, күн бүгүн үс үлэһиттээх кэлэктиип үлэлиир усуллубуйата тэриллэ. Алгыс сирин-туомун алгысчыт Мария Божедонова-Сэгэлдьийэ мытта.

Саҕа эбийиэк символичес-кай күлүүһүн Лена Архипова Хоптоботоҕу бэтэринээринэй учаастак сэбиэдиссэйгэр Арина Егоровага туттарда. Үөрүүлээх дьаһалга Хадаар, Хайахсыт, Чакыр нэһиликтэриттэн бэтэ-ринээринэй учаастак үлэһиттэра, Хоптобо нэһилиэгин уопасты-баннаһа кытыннылар.

Онон 2025 сылы көрсө Чу-рапчытааҕы бэтэринээринэй сулуусна салайааччыта Лена Николаевна Архипова кэлэктии-бин түмэн, аһыах кэм иһигэр, төһө даҕаны туораттан үп-хар-чы көрүлүбэтэр, гаас ситими-гэр холбонмут икки саҕа эби-йиэк тэҥинэн аһыллыта улуус итинэн тэрилтэ устуоруйатыгар бастагы түгэн буолар. Бүгүнтү үтүө тэрээһиннэринэн, улууспут биир тутуах, үлэһит кэлэктиибин эҕэрдалибит.

Чурапчы нэһилиэгэр үүнэр сыл Килбиэннээх үлэ сылынан биллэрилиннэ

Улууска — бу күннэргэ. Чурапчы нэһилиэгэр баһылык Владимир Сивцев 2024 сыллаах отчуота уонна Сыл бастыгнарарын ааттыыр дьаһала буолла.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ

Ахсынньы 24 күнүгэр “Айыл-лаан” култуура киинигэр Чурапчы нэһилиэгин баһылыга Владимир Сивцев 2024 сыллаах отчуота уонна Сыл түмүгүн таһаарар улахан дьаһала сонун кизбинэн буолла.

Дьаһал бастагы чааһыгар Владимир Сивцев ааһан иһэр сылга Чурапчы нэһилиэгэр туох үлэ-хамнас ытыллыбытын туһунан отчуоттаата.

2024 сыл Арасыйыада Дьиз кэргэн сылынан, Саха сиригэр Оҕо сылынан, улууспутугар Ыал саргытын сылынан биллэриллбитэ. Чурапчы нэһилиэгэр Чөл олох сылынан биллэриллэн, ытыллар үлэ барыта нэһилиэк сайдытыгар, олохтоохтор олохторун уйгута түспарыгар туһайыллан ытыллына. Сыл устата нэһилиэк олохтоохторо, тэрилтэлэр үлэһиттэрэ, уопастыбаннай түмсүүлэр бары ытыллар үлэлэргэ, дьаһалларга көхтөөхтүк кытыннылар.

Баһылык дакылаатын кэнниттэн суолга-иискэ, бөдү-сааы тобууга туһуламмыт боппуруостар бэрилиннилэр, итини тэнгэ спорт саалатыгар дьарыктаныы бэрээдэгин, ыттар боппуруостарын тула санаалары эгилэр. Ол кэнниттэн уопсай куоластааһынан Чурапчы нэһилиэгин Владимир Дмитриевич Сивцев үлэтэ 100 % үчүтэ-ийинэн сыаналанна.

Дьаһал иккис чааһыгар сы-

Тэрилтэлэр икки ардыларыгар ытыллар компл.спартакиада кыайылыахтара. (МАЛТАР ТУСРИИГЭ)

лы түмүктүүр, Чурапчы нэһилиэгэр бастыгнарар быһаарар тэрээһин сиэрэ-туома ытыллына. Дьоро кизһэҕэ улуус баһылыга Степан Саргыдаев, улуус докуутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Яков Окочешников, Дьокуускайтан Чурапчы нэһилиэгин түмсүүтүн салайааччыта Василий Рязанский, биһир дойдулаахтарбыт, нэһилиэк тэрилтэлэрэ, түөлбөлөр бэрэстэбинитэллэрэ, ытык бэтэрээннэр, уопастыбаннай түмсүүлэр кытыннылар. Ити курдук, Владимир Сивцев 50 тыһыынча солкубайдаах анал бириэмийэтин «ССРС кыранымысатын туйгун буйуна» аат 1-кы уонна 3-үс үрдэлэрин, «ССРС кыранымысатын сэбиллэнилээх күүстэрин 100 сылынан» мэтээл хаһаайыныгар, Россия таһымнаах үлэ бэтэрээнигэр Михаил Михайло-

вич Поповка анаата.

Дьокуускайга олоһор Чурапчы нэһилиэгин түмсүүтэ, биһир дойдулаахтарбыт 50 тыһ. солк. суумалаах анал бириэмийэлэрин күүсүгү Россия спордун маастарыгар хандыдаат, Чурапчытын ситиһилээхтик аатталыт Никита Никитич Софроновка туттардылар. Харчынан бириэмийэни боксага Россия маастарыгар хандыдаат, СӨ сүүмэрдэммит хамаандатын чилиэнэ, Саха Өрөспүүбүлүкэтин чемпионатын кыайылыааһар Николай Николаевич Макаровка анаатылар.

Бүтүн Россиятаагы «Юность России» турнир үһүс миэстэлээһэр, Саха Республикатын чемпионугар Снежана Сивцева 20 тыһ. солк. суумалаах бириэмийэни туттардылар.

Урбаанныыттар, биһир дой-

дулаахтарбыт Татьяна, Александр Ершовтар дьиз кэргэн 50 тыһ. солк. анал бириэмийэлэрин Саха сирин хапсаҕайга маастара, Россиятаагы, Саха сиринээҕи күрэхтэргэ Чурапчытын ситиһилээхтик көмүскээбит Дьулустан Калачевка анаатылар.

Итини тэнгэ үлэ араас хайыскаларыгар ситиһилээх үлэһиттэргэ, бастыг дьиз кэргэттэргэ, спорка, култуурага үрдүк көрдөрүүлээх дьонго, тэрилтэлэргэ, уопастыбаннай түмсүүлэргэ анал номинациялар олохтоһон, үөрүүлэх түгэнгэ туттарылыннылар. Ону сэргэ комплекснай эстафета түмүгүнэн кыайылыахтар наҕараадаланнылар.

Үс кыайылыах ТОС-ка 100, 150, 200 тыһыынча суумалаах сэртификэттэр түөлбөлөр сайдыыларыгар ананна: “Куо-

далы” ТОС, салайааччы Федора Самсоновна Седалищева — 100 тыһ.солк. сэртификэт; “Молодежный” ТОС, салайааччы Вера Васильевна Маркова — 150 тыһ. солк. сэртификэт; “Спортивный” ТОС, салайааччы Семен Михайлович Колодезников — 200 тыһ. солк. сэртификэт.

Ону тэнгэ сыл устата көхтөөх кыттыыларын иһин 50 тыһыынча солкубайдаах сэртификэт бары ТОС-тарга туттарылынна.

Дойдубут Бэрэсидьиэнэ Владимир Путин үүнэн эрэр сылы Арасыйыада Аҕа дойдуну көмүскээччилэр сылларынан биллэрдэ, оттон Саха сиригэр Ил Дархан Айсен Николаев Дойдуну көмүскээччи сылынан биллэрдэ. Оттон Чурапчы нэһилиэгэр 2025 сыл Килбиэннээх үлэ сылынан биллэрилиннэ.

Сыл түмүгэ тахсар бэлиэ тэрээһингэ нэһилиэк дьонун-сэргэтин Сахабыт сирин саамай тынны дойдутуттан — Өймөкөөн улууттан Чысхаан оҕонньор сизиниэн Хаарчааналын кэлэн эвэрдэлээтилэр.

Үүнэр сыл саага саахтарыгар саага дабайылары, саага арыылары өрө тутан, тапталлаах Чурапчыбыт нэһилиэгин сайдарыгар түмсүүлээхтик үлэһитин, дойдуларыгар бэринилээх кэнчээри ыччаттар үүнэн-сайдан, нэһилиэктерин салгы сайыннарыга төһүү күүс буолан истиннэр, бука барыгытыгар нус-хас олох сатылаатын! Чурапчы күүһэ — түмсүүтэ!

Ситиһии. Ыал саргытын сылын ситиһиилэрэ

Елена МАКАРИНСКАЯ

Быйыл улууспутугар Ыал Саргытын сыла биллэриллэн, үлэ-хамнас ол тула тэриллбитэ. “Түбүктээх үлэ — түмүктээх” дииллэринин уонна улууспут дьонно-сэргэтэ түмсүүлээх буолан, ситиһиилэр сылбыт бүтүөр диэри кэлэ тураллар. Бүгүнгү нүөмэргэ бу хайыскага туох-ханнык ситиһиилээхпитин таһаарабыт.

Москва куоракка Россияга дьиз кэргэн сылын аһыллымытыгар 7 оҕолоох Валентина Ревовна, Аял Прокопьевич Новгородтар “Династия России” күрэххэ “Семейный талант” номинация кыайылыахтара;

“Ытык аҕа” судаарыстыбаннай бэлиэни Одьулуунтан 12 оҕолоох Яков Иванович Лавров уонна Хадаартан 13 оҕолоох Дмитрий Константинович Лукин наҕараадалаһыттар;

— «Семья года» өрөспүүбүлүкэтээҕи куонкурууска биһиги улууспуттан 11 дьиз кэргэн кыттыбыта, олортон 5 оҕолоох Алина, Михаил Степановтар “Элбэх оҕолоох дьиз кэргэн” номинацияга 2-с миэстэни ылары ситиспиттэр;

— «Эр киһи — эрэллээх эркин, тулхадыйбат тулааһын» Чурапчы улуутун эр дьонун 2-с сийиһигэр 393 дэлэгээт эр киһи кыттыыны ылбыта, 15 пуунаах резолюция ылыллыбыта, оһон үлэһии-хамсыы сылдьаллар;

— Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо Матрена Никитична Слепцова уонна Мырылаттан төрүттээх Мария Георгиевна Стручкова 100 саастарын бэлиэтээн, Ил Дархан «Үйэ саас» бэлиэтин туттулар;

— «Далбар Хотун» өрөспүүбүлүкэтээҕи күрэххэ 9 оҕолоох ийэ Яна Ивановна Сивцева “Ийэ хотун” номинация

кыайылыаһынан тахсыбыта уонна “Биһирэм хотун” диэн көрөөччү биһирэбилин ылбыта;

— 14-с төгүлүн ытыллыбыт өрөспүүбүлүкэтээҕи “Аҕа уолунаан” спорт үгэскэ кирибэтэх көрүҥнэригэр күрэхтэһиигэ Болтоноттон Сергей Эдуардович Крылов уолунаан Сайааннын ситиһилээхтик кыттыбыттара (6 миэстэ);

— “Аҕабын кытта биһиргэ” өрөспүүбүлүкэтээҕи күрэххэ улуустан 3 аҕа уолунаан ситиһилээхтик күрэхтэстилэр;

— “Россия ийэлэрэ” хамсааһын ыппыт “Ийэ кыһынаан” өрөспүүбүлүкэтээҕи күрэххэ Анна Николаевна уонна Катя Анемподистовалар кыттан, «Бастыг талаан» анал аат кыайылыаһа буолбуттара;

— Холтолоттон Наталья Николаевна, Валерий Егорович Корякиннар дьиз кэргэн “Музыка — для всех” бырайыак чэрчитинэн ытыллыбыт “Музыкальная

семья” өрөспүүбүлүкэтээҕи күрэххэ оҕолорунаан кыттан, Гран-при буолбуттара;

— Хадаар эдэр ыала Туяаара Петровна, Реворий Михайлович Елисеевтар дьиз кэргэнгэ үс иҕирэ оҕо күн сирин көрдүлэр;

— Арыылаах нэһилиэгиттэн Елизавета Николаевна, Андрей Францевич Яценнар дьиз кэргэн «Родительская слава» уордьанынан наҕараадаланаларын туһунан Дойду Бэрэсидьиэнэ Владимир Путин ыйааҕа табыста;

— Доруобуйаларынан хаачахтаах дьиз кэргэттэр өрөспүүбүлүкэтээҕи «Мама, папа, я — вместе мы сила» спортивной күрэхтэригэр Кытааннахтан Альбина Афанасьевна Лугинова, Иван Савельевич Окочешников уоллара Альбертыын кыттан кыайылыах буоллулар;

— Бастагы оҕолорун төрөппүт эбэтэр иитэ ылбыт ийэлэргэ 50 тыһыынча солкуо-

байдаах сэртификэт бэриллэр, 2022 сылтан барыта 175 ийэ сэртификэти тулпут буолабына, 2024 сылга бастагытын оҕоломунут 44 ийэ туттарылынна;

— «Ыал саргыта» бырайыак чэрчитинэн 50, 60, 70 сыл биһиргэ олоһу үбүлүүдээх ытык-мааны малларга харчынан сэртификэттэри туттараллар. Күн бүтүн 19 ытык-мааны мал үбүлүүдээх урууларын бэлиэтэтиллэр, ол иһигэр биһир дьиз кэргэн 60 сыл биһиргэ олоһу туттарынан, 60 000 солк. сэртификэти тутта;

— Ыал Саргытын сылыгар улууспутугар иккис төгүлүн Эр дьон сийиһэ, дьахталлар пленумнара дьиз кэргэн форумнара, ийэ, аҕа декадалара тэрилиннилэр. Прасковья Ильинична Борисова аатынан бириэмийэни кини дьиз кэргэнэ уонна улуус «Ийэ махтал» бэлиэлэрин сыалата туттараллар.

Үүнэр сыл бэлиэтэ – От күөбэ мас

МОҢОЙ

Сүбэ. Сана сыл бэлиэтэ дириҥи, муударайы, сатабылы, үлэбэ тапталы кэрэһэлиир.

Парасковья ПОПОВА

Моҕой – бэйэтин айылгы-тынан, ураты сыһыаны эрэйэр харамай буолар. Кини – кизг куйаар эрчимин этинэн-хаанынан уратытык ылынар, бутууру уонна күөдэли тулуйбат.

Илинги норуоттар моҕой сылын көрсөргө эрдэттэн бэлэмнэнэллэрэ. Сүрүн болҕомтону ис туругу ыраастааһынга уураллара. Былыргы муударас быһаарарынан, кини дьон дьингээх ис санаатын билэр эбит. Ол да иһин эргэ сылга наадата суох малтан-салтан, ис куттарыгар сыстыбыт үчүгэйэ суох санаалартан босхолоно сатыыллара. Сана дьылы иһэ-күүһэ суох, ыраас өйдөөх-санаалаах, абаас сүрэхтээх көрсөргө дулуйаллара.

Илинги халандаар кэпсиринэн, Күөх моҕой сыла 2025 сыл олунньу ый 10 күнүттэн саҕаланар уонна 2026 сыл тохсунньу ый 29 күнүгэр диэри уһуур. Бу үүнэр сыл бэлиэтэ – От күөбэ мас моҕой – дириҥ өйү, муударайы, имигэс тобулу, табыллар сатабылы уонна үлэбэ тапталы кэрэһэлиир. Кини бар дьонго олох кэрэ кэмнэрин арыйар, тус олохторун тускулур уонна дуоһунаска өрө тахсыга сана кэрдиистэри ыйар. Дьон-сэргэ санаа табыллыгыгар уонна бэйэ-бэйэни таба өйдөһүүгэ дулуйар.

Ханна бырааһынныктыыр ордугуй?

Моҕой сылын көрсөр миэстэни талы улахан суолталаах. Күөх мас моҕой дьизмэсх харамай буолан, дьизтээҥи нус барааны уонна тупсаҕай буолууну эрэйэр. Онон дьизээр-уоккар сана дьылы көрсөр саамай табыгастаах толкуй буолар.

Оттон, өскөтүн, эһиги бырааһынныгы атын сиргэ бэлиэтиргэ санаммыт буоллаххытына, илинги истилинин симэммит дьизини-уоту таларгыт биһирэнэр. Сиздэрэй симэхтэр, холку эйгэ, имик-самык уот – күөс, моҕой үүнэр сылын санаттахтара, санаагытын көтөбүөхтэрэ. Куорат таһыгар эбэтэр айылдаа моҕой сылын көрсүү – бу олус интэриэһинэй уонна ураты быһаарыным буоллаа. Тоҕо диэтэххэ, күөх мас моҕой айылда тыыннаах эйгэтин кэтэһэр уонна ахтар.

Моҕой сылын табатык көрсөргө, ханнык чакчылары билиэхтээхпитий?

Сана сыл өгүн гаммата: от күөбэ, хонгор (коричневый) уонна хара. Кинилэр өй муударайын, кизг көүстээх буолууну туоһулууллар.

Матырыйаал: дьингээх натуральной таҥас, холобур: лүөн, хлопок, солко. Маны тэнэ декор эбэтэр аксессуар онорорго мас матырыйаал туттуллара ордук.

Аксессуар: кизгэл онгосторго натуральной нефрит, изумруд уонна малахит таастар барсаллар. Бу таастар Моҕой сылыгар туттуллалара биһирэнэр.

Декор: Моҕой сылын көрдөрөр статуеткаларынан, фигуркаларынан, хартымналарынан дьизини кизгэтэр тоҕоостоох.

Таннар таҥас: Төһө кыалларынан, тус бэйэ уратытын бэлиэтир сиздэрэй көстүүм, тардына быһыылаах тас таҥас сэнээрлэр. Наһаа чаҕылхай көстүүлээх өгнөр моҕой хараҕын болҕомтотун таһынан буолаллар.

Сана дьыл үүнэр түүнүгэр хайдах таннар ордугуй?

Истилинестэр кэрэ агаар-дарга маннык таҥастары таҥналларыгар сүбэллэр:

-от күөбэ, кугас өг эгэлгэ көрүнүттэн сымнаҕас матырыйаалынан тигилибит уһун былаачыйаны;

-натуральной таҥастан тигилибит кизг-куон комбинезоны;

-от күөбэ өгнөөх чараас куоптаны,

-намыһах хобулуктаах табыгастаах түүпүлэни эбэтэр босонжканы;

Оттон эр дьонго истилинестэр сүбэлэр:

-атах таҥаһын сэмэйдик сабар, уһатыллыбыт бүрүүкэлээх классическай көстүүмү;

-эки сыстар от күөбэ, коричневый, кофе өгнөөх сорочканы;

-үгүс өгнөөх, кылапачыгас толбонноох хаалтыһы;

-классическай кизптээх бүрүүкэни;

-көҥүл моһуоннаах джинсыны;

-тири кеданы эбэтэр кугас өгнөөх бачыынканы.

Сандалыбытын хайдах кизгэтэбитий?

Моҕой сылыгар олорор дьизини-уоту кизгэтэһигэ ураты толкуй уонна сыһан эрэйилэр. Кизгэтэһи сүрүн тоҕоло – туох да ордук мала-сала суох, уран уонна сиздэрэй эйгэни үөскэтии буолар. Наһаа элбэх

кулумүрдүүрүнүн үлүһүбэккэ эрэ, моҕой хараҕын сымнатар өгнөрү дьүөрэлээн дьиз иһин кизгэтэһхэ. Будурхай уонна уһун сибирдэхтээх, тыыннаах күөх үүнээйилэр кэкилэрэ гостинайы наһаа кизгэтэһтэрэ. Искусственной сибэккилэри моҕой сэнээрбэт диһилэр. Оттон остуолга араас уһуннаах, дьэрэкээн чүмэчилэри туоруу – бу моҕой санаатын таба тайаныы.

Сүрүн болҕомто, биллэн турар, бырааһынныктаагы аһыыр остуолга ууруллара сэрэйиллэр. Дьэ манна, ордук хоһо-суох, барыта орун-онугар буолуохтаах. Олоруот аһа, салаат араастара, куруппаттан бүлүүдэлэр, балык астар, сибиннэ уонна куурусса этэ, муора бородуукталара, онно эбии араас утахтар. Маны тэнэ, фрукталар уонна минньигэс астар: мандарин, апельсин, ананас, сакалаат кэмпиэттэр уонна бэчизиньэлэр бырааһыннык остуолун лаппа кизгэтэһтэрэ.

Сандалыга сыл бэлиэтин көрдөрөр биһир өгнөөх ыскаачары тэлгизэххэ сөп. Төхтүрдээх уонна араас быһыылаах – таһаалаах чүмэчилэр, абыллыр-угуйар уот-күөс, ураты илинги остуорууа эйгэтин үөскэтиэ, ис куту уйаннык үөскүтүө. Бүлүүдэлэри тэнгэ дьүөрэлээн уурун, ону тэнэ хабараан сыта суох тыыннаах сибэккилэр олус кэрэ эйгэни үөскэтиэхтэрэ.

Чугас дьоммутугар тугу бэлэтиэххэ сөбү?

Сана дьыллаагы бэлэти талы быһыл ураты ис сыһаны эрэйэр. Тоҕо диэтэххэ, сылбыт Бэлиэтэ өйү-санааны тылыннарарга уонна сайыннарарга тирэх буолар малы-салы сыаналыыр. Санаа сайдытын сайыннарар, ис куту хомуйар тыыннаах сонун кинигэлэр, айылда көстүүлээх хартымналар, туойуан огоһуктар күүтүүлээх бэлэх буолаллара саарбахтамат. Онно эбии, натуральной састааптаах косметикалар, экологическай бренд ураты миэстэни ылаахтара.

Сана дьылга тугу гынар көҥүллэммитий?

Сүрүн болҕомто үп-харчы эйгэтигэр ууруллар. Аһар сыл бүтэһик күннэригэр харчыны ис биэрэртэн туттунар ордук. Тоҕо диэтэххэ, үбү-харчыны кытта кини бэйэтин тус табыллытын уонна үтө туругун тас эйгэбэ ыһар диһилэр. Маны тэнэ кирэдьинт ылбат, толкуйа суох улахан суумалаах атылаһыны онорор табыллыбат дьыала. Моҕой үбү-харчыны

муударайдык уонна табатык туттары биһиринир.

Сана дьылы ыраастык көрсүү үтэһэ-хас биһирдии ылга инмит өйдөбүл. Ол гынан баран, ордук болҕомтону ахсынньы 31 күнүгэр туһайыахха. Бу күн дьиз иһин көннөрү чэбдигирдэр наада. Былыргы итэҕэли истэн, дьиз муннуктарын, үүттэрин-хайаҕастарын уонна сабыллылаах ыспаактары таарыйымыахха. Тоҕо диэтэххэ, итэҕэл этэринэн, итиннэ дьиз сырдык тыыннара уйаланаллар эбит.

Дьизбэ турбут эргэ ытык маллары-саллары, төһө да кинилэр күннээҥи туһалара аасталлар, сана дьыл иннинэ таһырдыа быраар олох сатамат эбит. Олору кытта дьиз кэргэн уйгута уйгууруон, ситиһинтэ сиппиллэн хаалыан сөп эбэт. Маны кытта, бу күн тыгыраагы кырынар, баттабы сарбыйар, кини үүнэр сылга ситиһинтин быһан кэбиһиз сөп диһилэр.

Сана дьыллаагы менюу хайдах аттарабытый?

Моҕой сылын бырааһынныктаагы менютун талы сүрүн тоҕоло – эгэлгэ, дөбөн уонна чэпчэки тыыннааны. Бүлүүдэлэр минньигэстэрин таһынан, кини этигэр – хааныгар туһалаах буолуохтаахтар. Ол да иһин ас сибизһэйтэн сибизһэйэ, дэлэй састааптаага уонна кыаллымтыа ньыманан бэлэмнэниллихтээх. Сандалыга фрукталалары уонна минньигэс астары уурамы умунаа.

Халахтыга эбэтэр сүмэһингэ буһарыллыбыт уонна паарга бэлэмнэниллибит ас – үөл, айылҕатын дьингээх амтанын уонна ингэмтэтин сүтэрбэтэх буолан, ураты минньигэстэр. Хас биһирдии минньигэс ас сандалыны ураты көстүүлээх оҕоруо. Олус аһы, смалаах-арыылаах уонна ыарахан бүлүүдэлэртэн туттунар ордук.

Моҕой ханнык бүлүүдэлэри сөбүлүүрү?

2025 сыл бэлиэтэ балык уонна муора бородуукталарыттан астаммыт эгэлгэ бүлүүдэлэрин ордорор. Ордук угорь, форель, семга балыктарынан астаныллыбыт бүлүүдэлэр биһирэнэллэр. Сокууска онорон бэриллэр муора бородуукталара остуолу уратытык кизгэтэллэр.

Күөх туманан тупсаран кизгэтиллибит салааттар чэпчэки тыыннаахтар уонна сибизһэй куттаахтар. Сыты восточнай туманан бүрүлүбүт эт-ас моҕой

ис санаатын таба таайым кэриэтэ сыаналаныа.

Моҕой сылын бэлиэтэ уонна үгэс буолбут абыҕайдыра тутуһулуохтара дуо?

1. Моҕой сылыннан сибэстээх үгэскэ кубулуйбут абыҕайдыра уонна бэлиэ билгэлэр элбэхтэр. Олордон ордук суолталаахтарынан, ис туругу сааһыланы, өйү-санааны түмүү, иэһи-күүһү үмүрүтүү буолар эбит.

2. Сөптөөх эйгэни үөскэтэр сыалтан, дьиз эбэтэр кыбартыра иһин буруолатыы, ис эйгэни ыраастаны ирдэнилэр.

3. Сана дьылы үп-харчы, санаа-оноо батыһаа, иэһи-күүһэ суох көрсөр тоҕоостоох.

4. Хомоппут киһигин бырастыгыны, хомойбуккун умнуу, киз кыйдааһын хайаан да наада. Ити киһи сана дьылы ыраас иликтэн садалырыгар көмөлөһүө.

Түмүктээн эттэххэ:

Туох да диэбит иһин, От күөбэ мас моҕой сыла биһиги иннибитигэр сана ыллыктары арыйыа. Кини биһиги өй-бүтүн-санаабытын сааһылыа, эпитин-хааммытын эрчийиэ, сизбитин-майгыбытын ситэриэ. Бу кэрдис кэм биһизхэ муударай быһаарынылары, тус үүнүүнү-сайддыны, суолталаах уларыһылары уонна инниккигэ эрэли бэлэтиэ эбэт. Онон, күндү доҕоттор, Моҕой сылын үөрэ-көтө көрсөбүт.

Баҕарабын Чурапчы дьонугар-сэргэтигэр санаттан-сана ситиһинилэри, түбүктээх үлэбитигэр түмүллэр түмүктэри, арыллар сана саахтары, тус олохтутугар дьолу-сөргүнү!

Тус ситиһинигит симэх буолан симэннин, үөрүүнэн угуттаатын, санааны сайынардын, үөрүүнү үөскэтин!

Оҕо саас сана дьыллааҕы үтүө өйдөбүллэрэ

Ыйытык. Күүтүүлээх Сана дьылбыт үүнэрэ абынаах хонук хаалла.

Марфа ПЕТРОВА

Бу үтүө бырааһынныкка бэлэмнэнэн дьизэбитин күлүмүрдүүр оонньуурдарынан, араас дьэрэксэн уотунан оонньуур гирляндарынан, дыргыл сыттаах харыйа лабааларынан кизгэтэбит.

Оскуолаларга, уһуяаннарга утунниктар ытыттылан, оҕолор төрөппүттэригэр, учууталларыгар бэйэлэрин эвэрде нүөмүрдэрин көрдөрөллөр. Чысхаантан бэлэх туталлар. Нэһилиэкпит уулуусаларыгар эмиз бырааһынныктааҕы эйгэ тэриллэн, кыһынны араас кизгэтэлэр ыйанан, маҕаһыннар чабылхай декорацияларынан кизгэттиллэн, олохтоохторго кыһынны ураты түгэни үөскэтэр. Онуоха бу алыттыах бырааһынныгы урут хайдах бэлэтииллэрин, оҕо саастан туох өйдөбүл хаалбытын туһунан ыйыталастыбыт.

Анна Яковлева, Чурапчы нэһилиэгин ыччата:

Оҕо сырыттаахпына, эбэлээдим харыйа лабаа урукку сэбиэскэй кэмнээҕи оонньуурдарынан симэммит буолааччы.

Харыйа анныгар леноплаһынан оҕоһуллубут соҕотох Хаарчаана баарын өйдөөн хаалбыппын.

Дьонум этэллэринэн, Тымны оҕонньору мин алдьаппыт үһүбүн (күлэр). Саамай өйдүүрүм диэн – онно өссө түннүгэ умайар наһаа үчүгэй нууччалык избушка оонньуур баара, икки түннүктэрэ хардарыта умайаллара, ону кытта тэҥиэ гирляндалар дьиримнииллэр этэ. Наар ол түннүгэ умайарын көрөөччүбүн, иһигэр дьон олоһор дин санааччыбын. Оскуола биэрэр бадаарагы наһаа да күүтээчибит, санаабар барыта сонун, бииртэн-биир миннигэс ас буолааччы.

Юрий Лебедев, куорат олохтооҕо:

Оҕо сылдьан Сана дьыл бырааһынныгы олус кэтэһэрибит.

Төрөбүт дойдубар хоту оройуонга Бөрөлөөх диэн бөһүөлэккэ сана дьылы көрсөрбүн олус өйдүүбүн. Ол саҕана, бэлэм харыйалар атыламматтар этэ. Баар да буоллахтарына, мин ону көрө илигим. Ол үһүс кылааска үөрэнэ сылдьан буолуо. Сана дьыл иннинэ төрөппүттэрим тыаттан мас аҕалан уулаах биздэрэҕэ туруоран кэбиһэллэрэ. Аҕыйах хонугунан көбөрөн, дьиз иһэ титирик сытынан туолара. Ол харыйаны дьиз кэргэнинэн кизгэтэр этибит. Сана сыл бастакы күнүгэр сарсыарда эрдэ туран, харыйа анныгар Тымны оҕонньор бэлэтин

булар олус астык буолааччы. Билигин бадаарактар уруккуга олох тийбэттэр дии саныбын (күлэр). Бадаарактар бэрт элбэх миннигэстээх улахан пакет буолааччы. Оттон салют билигин курдук улахан буолбатах, уһун торуоска курдук аҕыйахтык эстэр, сэмэй соҕус көстүүлээх этэ (күлэр). Миннигэс аһы билигин курдук киһи талбытынан атылаһпат, булбат буолан, төрөппүттэр Сана дьыллааҕы остуолга анаан эрдэттэн хаһааналлара. Ону алҕас булан, сиэри гыннахпытына көңүл-лэммэт этэ, бырааһынныкка диэн буолара. Холобур, компьютер, рулетка.

Оскуолаҕа хотуобай маскараат диэн суоҕа. Саамай өйдөөн хаалбытым – ийэлээх аҕам щелкунчик маскарааты онорбуттара. Улахан хоруопканы төгүрүччү обуйунан бүрүйэн баран, тизэстэнэн килиэйдирбит, ону кырааскалаан олус үчүгэй көстүүм бэлэмнэммитэ. Бу маскарааппынан куонкуруска бастаан турардаабым. Ити курдук истин, санаабын үөрдэр түгэниэр өйбөр хаалбыттар. Күндү көмүс төрөппүттэрим мизэх уонна бырааттаах балтыбар аптаах түгэниэри элбэхтик бэлэтиибиттэрэ.

Мария Борисова, Чурапчы нэһилиэгин аҕам саастаах олохтооҕо:

О ҕ о

эрдэхпинэ, харыйа үүммэт буолан, дьизэбитигэр туруорбут этибит, кизгэтэр оонньуур да суоҕа. Онон саамай күүтүүлээх бырааһынныкпыт оскуолаҕа буолара. Харыйа дыргыл сытта, сиздэрэй симэҕэ остуоруйа дойдутун санатара. Тымны оҕонньор Сана дьыллааҕы бэлэҕэ – лампаһай кэмпиэт ураты миннигэс да этэ. Өйдөөн хаалбыт түгэни диэн – үһүс кылааска үөрэнэ сылдьан сценаҕа соҕотуун үйкүүлээбитим. Онон Тымны оҕонньор хордуонтан оҕоһуллубут көтөр бачымын диэн бэлэтиибитэ. Онон наһаа улаханньык үөрбүппүн өйдүүбүн. Оскуолаҕа Таатта улуһун Черкөөлөр үөрэммитим.

Светлана Христофорова, Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо:

Дойдубар Арыылаахха бастакы кылааска кирибит сылбар, сана дьыл саҕана, оскуолабыт саалатыгар араас оонньуурдарынан симэммит уоттаах-күөстээх улахан харыйаны умнубаппын. Тоҕо диэтэххэ, харыйабыт саала ортотугар аа-дьуо “хааман” кириэн эргийбитинэн барбытын соҕо көрбүппүн бу баардым өйдүүбүн. Ханнык да оскуолаларга, тэрилтэлэргэ чугаһынан суох харыйаны оччолорго биология, химия учууталынан үлэлээбит новатор учуутал Михаил

Петрович Макаров физика учууталларынын, үөрэнээччилэринин таҕан онгорор этэ. Билигин санаатахха, улахан мас дьааһыгы көлүөһэлээн, атын хостон уот-күөс кометүгүн салайан, хаамтараллар, эргитэллэр, гирляндалары холбоһулар эбит. Ол харыйабыт Чыс кылааска тахсыахпытыгар диэри оннук хаамара. Оччотобу кэмгэ, 70-80-с сылларга, учууталбыт бараксан үөрэх эйгэтин сайыннарыыга араас технологияны туһанан, улахан да сайдыыны киллэрбит эбит.

Таһырдыа оскуолабыт таһын хаар оҕоһуктарынан, мууһунан араас өгнөөх фонариктары онгорон кизгэтэрибит. Ону таһынан кылааһынан саалаҕа, көрдүөргэ бытархай гына бааталары сапка тийэн, аллараа өттүгэр маҕан кумааһынан араас быһыылаах хаардары кырылан иилэрбит. Истиэни тилэри сана дьыллааҕы декорация ыйанара. Бырааһыннык күн оскуолабыт мандарин, дыабылыка сытынан тунуйара. Маскэраат тиктиитэ эмиз биір туһунан түбүк буолар этэ.

Сана дьыл бырааһынныгыга оҕо бырааһынныгыга буоллаҕа дии – Тымны оҕонньорго итэҕэи, алыттыах түгэни кэтэһи. Аһан эрэр сыл ситиһилээхтик түмүктэнэн, кэлэр сыл өссө элбэх дьоллоох түгэниэринэн толору буоларыгар баҕарабыт.

Айар аргыс. Сана дьыллааҕы биір түгэн

АРЫЛЫА

Айа уонна Айаал быйыл сана дьылы туохтааҕар да ордук күүтүүлэр. Ый инниттэн Тымны оҕонньорго баҕа санааларын суруйбуттара, сарсыарда айы халандардарыгар хас күн хаалбытын бэлэтииллэрэ.

Кинилэр төрөппүттэрэ иккиэн олус эппиэтинэстээх үлэлээх буолан, хойукка диэри дьизэ уот кизгэттиитигэр, харыйа туруоруутугар соло булааччылар суох. Онон, өрүү буоларын курдук, ахсынны бүтэһик күннэригэр, кыһынны сыһыалаҥ саҕаламмытын кэннэ, дьиз кэргэнинэн бары биіргэ дьиз кизгэтээри былааннаабыттара. Аҕалара Ньургун гарааһыттан харыйаны, оонньуурдаах, мишурааах хоруопканы хаһан аҕаларын оҕолор сэмээр кэтэһэллэр.

Туманы бүрүммүт куорат устун массыналар хотовостуу субуллан оргууй айанныыллар. Киһи барыта ас-танас, бэлэх-туһах көрдөөн маҕаһыннары кэрийэр, тэрилтэнэн түмсэн бырааһынныктыыр.

түбүтүрэн сүүрэр-көтөр ыксалаах күннэрэ үүнэннэр, уулуссаларга «пробка» бөҕө үөскүүр кэмэ. Эмиз биір үлэ күнэ түмүктэнэн, Ньургун тоҥ күөс быстыга айаннаан гарааһыгар кириде. Оҕолорун, ойоһун үөрдээри, массыналар харыйатын, оонньуурун-симэтин тийээн бэлэмнээтэ. Сарсыарда эрдэ оскуолаҕа тийэн, үлэтин сып-сал үмүрүтэн баран, дьизтигэр харыйалаах тийэр былааннаах тахсан дьизэлээтэ.

Дьиз хаһаайката Айталына үлэтигэр ордон бу күннэргэ танас-сап бэрийэн, дьизтин сууһан-тараан, быһыгар оҕолорун кытары адвент-халандаар дьиз кэргэни түмэр, сомоһолуур, сана дьыл тыһыгар киллэрэр биіртэн биіри интериэһинэй соруудахтарын онордулар. Ыал аҕата үлэтигэр кэлбитигэр бүгүнгү күн сонунун кэпсэтэн, кизэһэнги аһылыкка остуол тула муһунулар. Айаалаах Айаал, уһуяан дьонно, бүгүн тугу гыммыттарын, Тымны оҕонньор бэлэтин аҕалара чугаһаабытын, ол иһин сана дьылы хайдах курдук кэтэһэллэрин өрүсүһэ-өрүсүһэ төрөппүттэригэр кэпсээн чубу-гуруулар. Эмиз биір күн бүт-

тэҕэ... Туох эрэ дыктини, кистэлэн алыбы аҕалар Сана дьыл күнэ үүнэрэ икки эрэ хонук хаалла...

Ньургун сарсыарда бэрт тиэтэлинэн гарааһын диэки хаамта. Арай тийэн аанын көрбүтэ - аһаҕас, массыната мизэ-тэтигэр суох! Сүрүҕэ күүскэ-күүскэ тэптэ, төбөтүгэр элбэх да элбэх араас санаа барыта элэһтэннэ ааста. Полиция сводкатыгар хам-түм араас тырааһыспар уоран сүүрдэн барбыттарын истэр, көрөр буолар этэ даҕаны, хаһан да манньык түгэн киниэхэ бэйэтигэр туһаайа диэн түүлүгэр да баттаппатаҕа. Хайыа баарай, туһааннаах уорганнар эрийэн үгүстэ, Айталыныгар кэпсээтэ. Бачча ыгым кэмгэ сайабылыанна, боротокуол, бэрэбизкэ, массыналар хаһан көстөрө, дьыала тугунан түмүктэнэрэ биллибэт... Эдэр төрөппүттэр бу түгэнигэ оҕолор харыйалара суох хаалбыттарыттан, бүгүн бары биіргэ үөрэ-көтө дьиз кизгэттиэх буолбуттара табыллыбатахтарынан хомойон оҕо-сонгой көрүүхтэрэ, ытыахтара диэн ордук онтон санааҕа ылларбыттара. Ньургун бэҕэһэ бэлэмнэнэн барытын массына-

тыгар хаалаабытыттан кэмсиниэдиин! Аны сибилитин баран барытын сагалы атылаһахтары, сэмэй соҕус үптэрин-харчыларын ааһан-суоттаан, тыран олодохторо.

Айаалаах Айа бүгүн оронтон туруохтарыттан аҕалара харыйалаах кэлэрин кэтэһэн түннүгүнэн кынаастастылар. Ийэлэр Айталына хара сарсыардаттан ботур-ботур тугу эрэ төлөпүнүһүн быһаарсарын, кимини эрэ кэпсэтэрин ээр-сэмээр истэннэр, сирэй-харах олоруутуттан бөрүкүтэ суох быһым-майгы тахсыбытын сэрэйдилэр.

Ньургун массынатын дымалатынан күнү быһа төттөрүтаары барда-кэлэ, быһаарыста да, күттүүннээх түмүк тахсыбата. «Чугас турар камералар дааннайдарын хомуйабыт, бэҕэһэнги сводканы көрөбүт, патрульнай үлэһиттэргэ барыларыгар массынан туһунан ориентировка бэриллэбит», - диэн буолла. Номнуо хараҕара охсубут уулуссаҕа тахсан уку-сакы хааман истэҕинэ, аны үлэтигэр эрийэн ыгырдылар. «Минигэ суох табыллыахтара да, саатар бүгүн күннээххэ!», - диэн иһигэр мөһүттэ-мөһүттэ,

балаҕа тэйнэччи баар хонтуоратыгар тиэтэйдэ.

Арай тийбэтэ – уу-чуумпу, биір кэбинээккэ дьон сагалыттан истэн онно кирибитэ кэллээ-гэлэрэ мустубуттар. Кинини көрөөт: «Бүгүнгү түбэлтэни истэммит ким-туох ордук кизгэтээһинэн, харыйалааһынан аҕаллыбыт. Оҕолоргут барах-саттар хомойуохтара дии санааммыт», - диэн баран икки хоруопканы ууннулар. Ньургун туох диэн билбэккэ муһах барда, хоруопкалары арылан көрбүтэ - биіригэр сабыс-сана харыйа, биіригэр араас дьэрэксэн, килэбэчигэс оонньуурдар бааллар эбит! Долгуйан, үөрэн кэллээһэлэригэр махтанаат, дьизтигэр ыксаата.

Аан айаар аҕаларын сана-тын истэннэр, оҕолор сүүрэн кэллилэр. Ньургун харыйалаах кирибитигэр үөрүү-дьол тосхойдо. Ахсынны ый аамдаан тымны кизэтигэр биір дьиз сырдык түннүгэр дьоллоох дьиз кэргэн дьизэлэрин кизгэтэ сылдьаллара, Айаалаах Айаал үөрүүнэн сыдыай-быт харахтара көһүннэ...

Улууспут бастакы баһылыга

Убүлүөйдээх биир дойдулаахпыт. Улууспутун

1992-1996 сс. салайбыт бастакы баһылыкпыт 80

сааһын туолда

Алексей СЛЕПЦОВ

Сахабыт сиригэр 90-с сыллар сабаланыларыгар сопхуостар үлэлэрин тохтоппуттара, улуустары баһылыктар салайар буолбуттара. Чурапчыга бастакы баһылыгынан (1992-1996 сс.) Иван Степанович Сивцев анаммыта.

Иван Степанович Сивцев 1994 сыллаахха ахсынньы 28 күнүгэр Чурапчы улуунун Сылан нэһилиэгэ төрөөбүтэ. Орто оскуоланы бүтэрэн, 11 сыл "Дьоккуускай" сопхуоска комсомольскай, профсоюзнай, партийнай тэрилтэлэргэ сэкирэтэринэн үлэлээбитэ. 1974-1982 сылларга ССКП Дьоккуускай куораттаагы комитеттигэр партийнай үлэни тэрийиңгэ сэлбидистэйи солбуйааччынан, 1982-1986 сылларга "Маҕан" сопхуос дириэктэринэн, 1986-1991 сылларга өрөспүүбүлүкэ Госагропромун бэрэссэдэтэлин солбуйааччытынан, 1991-1992 сылларга Саха Өрөспүүбүлүкэтин Министирдэрин Сэбиэтин бэрэссэдэтэлин солбуйааччынан, 1992-1996 сылларга Чурапчы улуунун баһылыгынан, 1996-1998

сылларга Тыва хаһаайыстыбатын министириинэн, 1998-1999 сс. сыана уонна антимонопольнай политика судаарыстыбаннай комитетин бэрэссэдэтэлинэн, 1999-2001 сылларга Бэрэсидьиэн уонна Бырабыыталыстыба администрациятын салайааччытынан, 2001-2014 сылларга Российской Федерация Социальной страховкалааһын пуондатын Саха сиринээҕи салаатын салайааччытынан үлэлээбитэ.

Иван Степанович Сивцев СГУ Хабаровскайдаагы үрдүкү партийнай оскуоланы, СГУ зоотехник идэтин, Москватаагы

Үлэ уонна социальнай сыһыаннаһылар академияларын үөрэнэн бүтэрбитэ.

Чурапчы улуунугар кини баһылыгынан үлэтин сабаланырыгар тыва хаһаайыстыбатыгар улахан уларыттылар тахсыахтаахтарын билэн, бааһынай хаһаайыстыбаларынан барыы суолун талан, өрөспүүбүлүкэ бастакынан саҥалаабыттара. Барыта 381 бааһынай хаһаайыстыба тэриллэн үлэлэрин саҥалаабыттара. Атахтарыгар туран, күүрээниэхтик үлэлээн, 232 гектар ходуна сирэ түспэриллибута, 697 км күрүө тутуллубута. 1995-1996 сылларга 106 хотон, 50 гараас, 3 арыы сыаҕа, 3 овоцехранилище, 2 пилорама тутуллубуттара. Саҥа оскуолалар, балыһалар, культуура дьиэлэрэ үлэ киллэриллибиттэрэ. Сири түнгүтү тэрээһиннээхтик ытыллыбыта. 1992 сыллаахха Саха норуотун 4-с оонньуула, 1993 сыллаахха саха көңүл тустууга сулустарын күрүө буолбуттара.

Иван Степанович Сивцев Саха АССР 12-с ыгырыылаах Үрдүкү сүбэтин дьокутаата, Тыва хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, "Вочуот Знага" уордьан кавалера.

Тускар туһан. Бирээннэи киэргэтии маастар кылааһыгар сырыттыбыт

Наталья СИБИРЯКОВА

Билигин олох хаамыыта тэттирэр, сыана күнүгэ үрдүү турар күмүгэр хас биридди киһи эбии дохуот онгостор суолуну тобуларга дьулуһар.

Ким эрэ бэйэ дьыалатын саҥалыыр, ким эрэ маҕаһыын арыһар, ким эрэ сөбүлүүр дьарыгын сайыннаран, дохуот киллэринэр ньыманы булунар.

Онук курдук эдэр ийэ, кондитер, Чурапчытаагы аграрнай-техническай колледж исписэлиһэ Туйаара Портнягина эмиз аҕыйах сылтан бэттэх биер сөбүлүүр хоббитынан үлүһүйэн туран дьарыктанан, киэн эйгэ таһааран эрэр. Кини имбирдээх бирээнныктэри онгортон, кириэминэн киэргэтэн дьонго-сэргэ атылылар. Вилэр дьон сыл айы Билин күнүгэр, оҕолорун төрөөбүт күннэригэр, саҥа дьыл бырааһынньыгар киинэхэ түспөтүгү бастаах бирээнныктан букет, торду киэргэтэр декор сакаастымыллар. «Мин аан бастаан пандемия бүтэрин саҥана, 2021-2022 сыллаахха, имбирдээх бирээнныгн онгорууга, киэргэтигэ онлайн куурус ылан көрбүтүм уонна аан маҕнай боруо-

балаан онгорбутум. Байэм бурдук аһы, минныгэһи, ас астырбын сөбүлүүр буолан хара ааныттан чэпчэкиит табыллыбыта. Бастакы холонуум табыллыбытыттан олус үөрбүтүм, кынаттамытым диэххэ сөп. Онтон ыла, кыралаан, илэн кэмэр дьарыктанар буолан барбытым. Эбии үөрэнэн, элбэх ньыманы баһылаан, кыралаан сакаас ылан саҥалаабытым. Быларыым социальнай хантыраакка бизнес-былаан онгортон кыттыбытым, ол үбүнэн аска туттулар анал принтер, духовка олох уо.д.а. туһаннаах мал-сал, бородуукта ылан өссө үгүһү онгорорго, сайдарга кыах үөскээбитэ», - диир билиһиннэрэр Туйаара.

Кини биһиэхэ, «Саҥа олох» эрдээксийэтин дьыттыгэр бэйэтэ онгорбут бирээнныктэрин, кириэмин бөлөмнөөн илдьэ кэлэн, киэргэтигэ маастар кылаас ыйтта. Ахсынньы ый сүпсүлгэниттэн тэҥнэ, кыра оҕолуу үөрэн, бэйэбит айан-гутан, хаары, харыйаны, Тымныы оҕонньору кырааскалаан эмискэ алыптаах эйгэ баар буола түспүт саҥа сананыбыт. «Сымыыт үрүнүттэн онгоһуллар кириэминэн киэргэтиллэр, онон киэн эйгэ таһаарарга, дьонго атылыларга сэ-

рэхтээх буолан, бэлэм булкаас ылабын, оннук быдан табыгастаах. Саҥа дьылы көрсө оҕолору кытары манньк бирээнныктэри астаан бэйэ баатынан киэргэтэр олус үчүгэй, дьыа кэргэн биитэр ийэ кыһынаан үлүһүйэн туран биер дьарыкка биергэ түмсэрэ, онгоһуллубут үлэ түмүгүтүн дьуһуйара, бу түгүннэри хаартыскага түһэрэн, видеога устан өйдөбүннүк тыһара туохха да тэннэммэт күндү буоллабыт», - диир Туйаара Семеновна санаатын үлэлэстэр.

Кырдыга даҕаны, оннук буоллабыт. Биһиги күндү сурутааччыларбыт, эһиги эмиз Туйаара Портнягина төлөпүнүгэр эрийэн, суруйан, маастар кылаас да буоллун, кырасмабай бэчизиннэлэри да буоллун эбэтэр бэйэбит киэргэтэргитигэр аналлаах бэлэм набордары сакаастааххытын сөп (Туйаара нүөмэрэ: +79247628664). Саҥа дьылы көрсө үөрө-кото маастар кылааска сылдьан сүргэбитин көтөлүт, ураты минныгэс бэлэҕи бэйэбитигэр онгостун!

Сонуну
бу ситээн
кирэн
көрүң

Сүбэ

Саҥа дьыллаагы остуолга – сонун ырысыаптар

Анна ЗАХАРОВА

Саҥа сылга үктэнэрбит аҕыйах күн хаалла. Бу кэмнэргэ ыал ахсын саҥа дьыллаагы харыйаны киэргэтии, бырааһынныктаагы остуол менютун былааннааһын аһы-үөлү атылаһы үгэнэ. Онуоха хас биридди хаһаайка саҥа дьыллаагы остуолугар туох эмэ ураты бүлүүдэни астаан, чугас дьонун, ылдыттарын өндүлөөн үөрдэр баҕалаах түбүгүрэр.

Билигин кэмгэ олус тарҕаммыт сушибытын тордоһу-нүнэн астаан боруобалаан көрөргүтүгэр анаан, бырааһынныктаагы остуолугар сонун ырысыагы билиһиннэрбим.

"ФИЛАДЕЛЬФИЯ" СУШИ-ТОРТ

Састааба:
Ириис – 400гр;
Издэгэйтэн сыр – 300гр;
Соевай соус – 4 ост. ньуоска;
Авокадо – 1 устуука;
Сибиэһэй окурсу – 1 устуука;
Кыһыл балык – 300 гр;
Укуруоп бэйэбит көрүү-гүтүнэн.

Ириискитин сыстыспат тына буһаран, төгүрүк дириг собус иһиккэ быһаҕас тына симэ кутун. Аҕаарын кэлин туттарга анаан ордорун. Дьиппинийбитин кэнниттэн нэлэгэр тэриэлкэ сэрэнэн умса ууран көһөрүң. Сыры уонна соускутун биергэ буллуйуң, итини эмиз кэлин үлэрэн сыбыырга суоттанан ордорунохтоаххыт.

Састаабы уочаратынан дьапталҕалы кутан иһиэхтээхит. Ол курдук, тэриэлкэ көһөрбүт ириискит үрдүн сыр уонна соус булкадаһыгынан ньааһаарыччы сыбаан. Окурсу кубикты кырбаан тарҕатан кутуң, ол кэнниттэн ордубут ириискитин кутан баран ордубут сыргытынан сыбаан. Авокадоһытын бытархай тына кырбаан, тарҕатан баран эмиз соустаах сыргытынан тарҕата сотуң. Балыгы бэйэбит көрүүгүтүнэн кыра собус тына кырбаан барытын үрдүгэр кутуң, эмиз сыргытынан сыбаан уонна укуруопкутунан хойуу собуостук киэргэтэ кутуң. Саҥа дьыллаагы биер бүлүүдэ бэлэм!

"НОВОГОДНИЙ ДОМИК" САЛААТ

Састааба:
Халбаһы амтаннаах
сыр – 200гр;
Сымыыт – 2 уст;
Моркуоп – 1 уст;
Крабовай палочка – 300 гр;
Майонез.

Сыры, сымыыты уонна моркуобу бытархай тына теркалыытыт. Сырдаах сымыытка бэйэ көрүүтүнэн туус кутабыт, майонезтыыбыт уонна буллуйабыт. Тэриэлкэ крабовай палочканы хас бириддигэр сырдаах сымыыт булкадаһыгынан сыбаан дьыа формалаах тына кыстаан уурабыт. Ол кэнниттэн теркаламмыт сыры үрдүгэр тарҕата кутабыт, уонна моркуобунан араас формалаах фигуралары быһан киэргэтэн биэрэбит. Саҥа дьыллаагы остуолугутун манньк салаат олус киэргэти.

МАНДАРИНЫНАН ЛИМОНАД

Састааба:
Мандарин – 1-2 кг;
Гаастаах уу – 2 литэртэ;
Лимон аҕаара;
Саахар – 4-6 ост. ньуоска;

Бастаан, кыра собус сылаас ууга саахары кутан суурайабыт. Мандарины хабын, сизмэтин ыраастаан блендеринэн эрийтэрэбит, снно лимон сүмэһинин ыган кутабыт. Улахан кувшинга саахардаах си-роппутун, гаастаах уубутун кутабыт, саппы блендердэммит мандарины кутан үчүгэйдик буллуйабыт. Анал иһиккэ тоноруллубут мууһу эбэн, тымнытан ылыахха сөп.

Саҥа үүнэн эрэр сыл – Мас могой сыла эһиги дьыа кэргэнгэ үгүс үтө умнуллубат түгүннэри бэлэхтээтин, ситиһи, дьол, үөрүү аргыстаах хас дьыа ахсын киридин, нус-хас, байылыат олоҕу түстээтин!

- В школьной медиастудии вместе с друзьями снимаем фильмы, новостные репортажи, пишем статьи. Учитель рассказал о мероприятиях Парка будущих поколений. В этом году должен был участвовать в КиноМАНИИ, но не получилось поехать. Думаю, здесь было не менее интересно. Несмотря на то, что у меня уже есть некоторые знания, умения и навыки, я почерпнул для себя много нового. Я еще думал, куда хочу поступать, но съемкой и монтажом видео я планирую заниматься вне зависимости от выбора будущей профессии.

Тохсунньу – Танха Хаан Айыы Ыйа

2025 сыл – ИЭИЭХСИТ ИЙЭ ХОТУН СЫЛА

ТОХСУННЬУ ЫЙ – ТАҢХА ХААН ЫЙА

Тохсунньу ыйы – от ыйа батыһар

Кэлбит 2025 сыл билгэтэ:

Бу кэлбит сыл сахаларга Иэйэхсит сыла буолар. Саха билингги халандаарынан, ааһан эрэр сыл Айыыһыт сыла эбит буоллаҕына, быйылгыбыт – Иэйэхсит сылынан биллэр.

Иэйэхсит — дьахтар тангара, кини аһаҕас майгылаах, эйэбэс, амарах, ел.

Иэйэхсит ыам ыйыгар кэлэр. Кэллэбинэ, от-мас көбөрөр, асуеп дэлэйэр. Сайын сабалар. Иэйэхсит хотун түһэр. Кини сылаас тыһына буорга, ууга, салгытга инэр.

Иэйэхсит киһи-сүөһү үөскүүрүн, сайдарын араҥаччылыыр, дьонго-сэргэбэ үтүөнү, кэрэни саныыр, кут-сүр чөл буолуутун түстүрүр. Иэйэхситтэн кэлбит оҕо өҥ буолар.

Сүөсүһүт — иэйэхсит биэрэр дьоруура. Сүөсүһүт киһи илиитэ сымнаҕас, кини көрөр-харайар сүөһүлэрэ төлөһүлэллэр, төрүөхтээх буолаллар, үксүн элбэх оҕолоох.

Булчут эмиэ Иэйэхситтэн сибээстээх. Баай Байанай —

Иэйэхсит инитэ. Булчут итии-тымныыны тулуйар, ыарахат-тартан иннибэт, айылҕаны олус дириҥник өйдүүр, уоту ытыктыыр, булугас-талыгас, мындыр, омунаах, оҕурууяны истэрин таптыыр, кэһиилэнэрин сөбүлүүр.

Тохсунньу ый тутула

Бу ыйы былыр бүтэй көм дииллэрэ. Хотугу сахалар хараҥа ый дьээн ааттыыллар. Тохсунньу ый түүнэ уһун, күнүһэ кылгас. Аам-даам тымныы түһэр. Хараҥа бүрүүкүүр. Дьон хараҥа оройугар, дьыл быһыгар бит-билгэ көбөр дьээн итэҕэйлэр. Онон танхаланы дьээн үөскээбит. Тохсунньу ыйга сааһы уонна сайыны билгэтиллэр. Бу ыйы от ыйа батыһар. Тымныйдаагына — сайына сөрүүн, сылыйдаагына — сайына куйаас. Тиби түстэбинэ, от ыйыгар сөрүүн буолар. Элбэхтик кыраһалааҕына, өҥ сайыны күүтэллэр. Тохсунньуга тымныы хам тутар, сэтэриир. Ити эрэри, хомон турдах ахсын халлаан сылыһан эрэрэ, күн уһаан иһэрэ биллэр буолар. Тиби түстэбинэ, от ыйыгар улаханньык сөрүүтүөн ылар, кыраһа элбэхтик түстэбинэ, өҥ дьылы күүтэллэр. Ый 9 күнүгэр ый уонна үргэл алтыһыта буолар. Тохсун-

ньу ортотун дьэки тонсоҕой маһы тонсуйан торулатар.

Тохсунньу ый билгэтэ

Тохсунньу 7 күнэ — Ороһуоспа. Ороһуоспа тымныыта түһэр. Бу күн былытырдаагына, сис былыт тохсунньу 14-гэр дьэри туруоба, былытырдаагына — тымныы сэтэриир. Бу күн сылыйдаагына — сааһа тымныы, хаардаагына — сайына өҥсүйэр. Киһэтин халлаанга сулус аҕыйах буоллаагына — отон аанньа үүммэт.

Тохсунньу 9 күнэ — ый уонна үргэл алтыһыта буолар. Былырғы сахалар ый үргэли кытта алтыһытын ютээн көрөөччүлэр. Үчүгэй дьыл буоларыгар алтынньы 14, сэтинньы 12, ахсынньы 11, тохсунньу 9, олунньу 7, кулун тутар 4, ыам ыйын 1 күннэригэр алтыһар. Оттон кураан дьыл кэлэригэр хойугаан алтыһар.

Тохсунньу 12 күнэ — суллукуттар тахсаллар. Маннай хамначчытара тахсан, абааһыта суох өтөхсүйбүт дьэһэлэри оттон ититэллэр.

Тохсунньу 14 күнэ — Баһылай (Эргэ саҥа сыл). Бу күн ханньык көмгэ былытырбытынан дьаҥ-дьаһах хаһан буоларын быһаараллар.

Тохсунньу 19 күнэ — Кириһиэнньэ. Кириһиэнньэ тымныы-

та түһэр. Бу күн күннээх уонна тымныы буоллаагына — сайына кураан. Сарсыарда суллукуттар төттөрү киирэллэр дьээн, ыаллар эрдэ туран сүөһү уулатар ойбоннорун тэһэн, сүүрдээн кэбиһэллэрэ.

Тохсунньу 20 күнэ — былыр тангара күлүгүн сууйаллара уонна сибэтиэй уутунан дьэһэлэрин, хотоннорун, сүөһүлэрин ыраастыыллара, арчылыыллара.

Тохсунньу 31 күнэ — Бастагы Охонсхойоп. Эһэ арбабар сытан, иккис өттүгэр эргийэр, ытыһын биридэ саланар. Дьыл оҕуһун муоһа мүлүрүйэр.

Саҥа дьыл күн тохсунньу 1 күнүгэр — 10 мүнүүтэ уһуур.

• Ороһуоспа күн тохсунньу 7 күнүгэр — 30 мүнүүтэ уһуур.

• Кириһиэнньэ күн тохсунньу 19 күнүгэр — 1ч17 мүнүүтэ уһуур.

• Бастагы Охонсхойоп күн тохсунньу 31 күнүгэр — 2ч19 мүнүүтэ уһуур.

Ааспыт ахсынньы ыйбыт кыһын кэлбитин ахсынньы 12, 21, 29 күннэригэр аам-даам тымныытын биллэрэн баран, сис былыт кэлэн сабардаан, хаһан да кэлбэтэх сылаас ахсынньы буолан ааста да, ахсынньы 29,30,31, тохсунньу 1,2 күннэригэр Илин Энгээр тымныыан ылыа — -40С-45С, онтон сылын аайы кэлэр сис былыт кэлиэ. Дьэ бу кыһыммыт сүрүн сылыһыта туохха олоҕурда? Эрдэ эппитим

курдук, 33 сылга биридэ кэлэр Атлантической акыйаантан тахсыбыт Атлантической циклон (Сис былыт) бүтүн Европаны, Азияны унуордаан, уһук Саха Сиригэр, онтон салгыы Магадаһынан, Чукотканы хаһан, улахан сылыһы буола турар. Ааспыт сыллары анаарар буоллаахха, 1991 сыллаахха манньык сылаас ахсынньыга кэлэн ааспыт эбит, онтон салгыы тохсунньубут эмиэ сымнаҕас ый буолууһу. Олунньу кылгас көмгэ, ордук, Илин Энгээр улуустарга Ороһуоспа кэнниттэн нэдиэлэ курдук тымныыан ылыа — -40С-45С онон бүтө, олунньу ыйбыт эмиэ сылаас буолууһу.

Тохсунньу ый Илин энгээр улуустарга урукку сылларга тэҥнээтэххэ, быйыл балай да сылаас буолара сабадаланар. Бу ыйга хаара олох суох буолууһу.

Бу ый I-гы дэһээдэтэ, урукку сылларга тэҥнээтэххэ, сымнаһыар — күнүс -38С кыраадыс тымныы, түүнүс -45С хаара олох суох. II дэһээдэ кыра сөҥүүлээх буолууһу — күнүс -39С кыраадыс тымныы, түүнүс -44С кыраадыс тымныы.

III дэһээдэ хаара олох суох буолууһу, көннөрү тымныыһы. Күнүс -35С кыраадыс тымныы, түүн -40С кыраадыс тымныы буолуоҕа.

Тускул

БИЛЛЭРИИ / ОБЪЯВЛЕНИЕ

► Я. Горбунов Василий Евгеньевич, 29.07.2004 года рождения, уроженец с. Сунтар, Сунтарского района, Республики Саха (Якутия), официально приношу свои извинения обществу и Государству за совершение преступления, предусмотренного пунктом в части 2 статьи 158 уголовного кодекса Российской Федерации, то есть, за совершение тайного хищения чужого имущества с причинением значительного ущерба гражданину, глубоко раскаиваюсь. Сделал себе вывод, что в будущем не буду совершать преступления и нарушать законы Российской Федерации.

КУТУРБАҢ

Тапталлаах убайым, ытыктыыр таайыт — Мындаҕаайыттан төрүттээх Дьокуускай куорат олохтооҕо, Саха сиригэр авиациятын бэтэрээнэ.

ДИОДОРОВ Иван Гаврильевич

бу дьыл, ахсынньы 17 күнүгэр уһун ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытын бары билэр дьонугар дириҥник курутууан туран иһитиннэрэбит.

Балта Елена Шеломова дьыэ кэргэнэ.

Чурапчы Сыланыттан төрүттээх Дьокуускай куорат олохтооҕо, СӨ үөрэҕириитин туйгуна, үлэ бэтэрээнэ — тапталлаах ийэбит, эйэбэс эбэ-бит.

МАКАРОВА Анна Дмитриевна

соһуччу ыалдьан олохтон туораабытынан, аймахтарбытыгар, билэр дьонноругар дириҥник курутууан туран иһитиннэрэбит.

Оҕолоро, сизиннэрэ.

Чурапчы улууһун Сылан нэһилиэгин олохтооҕо, тапталлаах ийэлэрэ, эбэлэрэ.

МАКАРОВА Анна Дмитриевна

75 сааһыгар соһуччу ыалдьан олохтон туораабытынан, уолугар Долан Сергеевич Макаровка, кыһыгар Пелагея Сергеевна Сивцеваҕа, чугас дьонугар дириҥ кутурбаммытын тиздэбит.

"Мындаҕаайы" ТХПК кэлэктибэ.

Болугур нэһилиэгиттэн төрүттээх Дьокуускай куорат олохтооҕо, уолум, бырааппыт, убайыт, кэргэним, аҕабыт.

КУЗЬМИН Тимофей Сергеевич

бу дьыл, ахсынньы 13 күнүгэр эдэр сааһыгар соһуччу олохтон туораабытынан, бары билэр дьонугар дириҥник курутууан туран иһитиннэрэбит.

Аҕата, биригэ төрөөбүттэрэ, кэргэнэ, оҕолоро.

Мындаҕаайы олохтооҕо, күндүтүк саныыр бырааппыт, убайыт.

КУЗЬМИН Тимофей Сергеевич

эдэр сааһыгар соһуччу олохтон туораабытынан, кэргэнигэр Марияҕа, оҕолоругар Тургутна, Тимаҕа, Тасяҕа, аҕатыгар Сергей Сергеевичка, убайыгар Альберка, балтыгар Аидаҕа, кийииттэригэр, күтүөттэригэр, бары сизин оҕолоругар, чугас аймахтарыгар дириҥ кутурбаммытын тиздэбит.

Чурапчыттан Сивцевтар, Оконешиниковтар, Трофимовтар, Коркиннар, Климовтар, Павловтар, Дьокуускайтан Сивцевтар, Коркиннар, Башариннар, Анаабыр Сааскылаабыттан Сивцевтар, Мындаҕаайыттан Гермогеновтар, Диринтан Корякиннар, Сылантан Никифоровтар.

Тапталлаах кэргэним, ийэбит, эбэбит, хос эбэбит — Хатылы, Болугур нэһилиэгиттэн Бочуоттаах олохтооҕо, учууталлар учууталлара, тыыл, үлэ бэтэрээнэ.

КУРДАРОВА Надежда Семёновна

бу дьыл, ахсынньы 25 күнүгэр ыараханньык ыалдьан олохтон туораабытынан, бары чугас аймахтарыгар, үөлээннээхтэригэр дириҥник курутууан туран иһитиннэрэбит.

Кэргэнэ, оҕолоро, кийииттэрэ, күтүөттэрэ, сизиннэрэ.

Тапталлаах ийэтэ, Хатылы, Болугур нэһилиэгиттэн Бочуоттаах олохтооҕо, педагогическай үлэ бэтэрээнэ, "Учууталлар учууталлара" бэлиэ хаһаайына.

КУРДАРОВА Надежда Семеновна

уһун ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан, ытыктыыр күтүөппүтүгэр — Саха сиригэр ыксаллаах быһыы-майгы Министиритибитин гражданскай көмүскэлгэ отделын начаалынньыгын солбуйааччы, полковник Семен Романович Курдаровка дириҥ кутурбаммытын тиздэбит.

Чыаппараттан В.В. Протодеяконова,

Дьокуускайтан В.У. Максимова, Чурапчыттан,

Сылантан Макаровтар оҕолоро, сизиннэрэ.

Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо, педагогическай үлэ бэтэрээнэ.

КУРДАРОВА Надежда Семеновна

олохтон туораабытынан, кыһыгар, кэллиэ-гэбитигэр Саргылана Романовнаҕа, кинилэр дьыэ кэргэнтэригэр, бары аймахтарыгар дириҥ кутурбаммытын тиздэбит.

Бибилэтнээхэ биригэ үлэлэбит кэллиэгэлэрэ.

Амма орто оскуолатыгар уһун сылларга ботаника, биология учууталынан үлэлэбит учууталбыт, СӨ үөрэҕириитин туйгуна, Учууталлар учууталлара, педагогическай үлэ бэтэрээнэ, Болугур уонна Хатылы нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо.

КУРДАРОВА Надежда Семеновна

ыалдьан олохтон туораабытынан, кэргэнигэр Роман Петровичка, оҕолоругар, сизиннэригэр, бары аймахтарыгар дириҥ кутурбаммытын тиздэбит.

Р. И. Константинова аатынан Амма орто оскуолатын кэлэктибэ.

"САҢА ОЛОХ" хаһыат

Кытаабынай эргээхтэр
ГОРЮНОВА
Людмила
Владимировна

Түрүктүгүчүгөр: СӨ Бырабытыгыстыытыт, Саха Оростуубулукутун "Сахабүтүнэ" Сударыстыабынай автономнай түрүттэ. Таһаарыгыны: СӨ "Сахабүтүнэ" ГАЗ. Таһаарыгыны аадырыһы: 677000, Дьокуускай к. Охотковскай уул. 31, 124 кб. тел/факс: (411-2) 34-39-17 e-mail: sakhapress@mail.ru. Российскай Федерация Россияныгэр СӨ сахаларыгар 2020 с. бос ыйы 3 күнүгэр регистрационнаах нүмүгүр — ПИИ №ТУ/14-00559.

Эрдэтигиэ аадырыһы: 678670, Чурапчы сэт., П.П.Павлова, 26 а. Төлөһүөннэригэр: эрдэтигэр — 41-332, ордулар — 41-265. E-mail: sanaoloh@mail.ru, сайт: sanaoloh.ru, telegram: @sanaoloh

Ааптар сурутар этигэр сааһа редакция көмүһүтүр мөһүн сөн түбүгүр буолбак. Сурутаа ыйылытар чыһаҥтар кыраадыскарыгар элбэтиги ааптар тус бэйэтэ сүтэр.

Иллексэ: ПИИ964, Бөһөккэ сылаас № 50-51 (11978-11979). Кэһийэ 2 бл. Ахсаа 1050. Хаһыат сыһаната 24 солк. Хаһыат нэдиэлэҕэ биридэ: бээтинсэри таһар.

Хаһыат 26.12.2024 с. бөһөккэ бэриһинэ, 27.12.2024 с. таһыста. Дьокуускай к. Витюковскай переулок, 20 №-дээх дьыһыттар, "Ю.А. Гаталин аатынан Дьокуускайыдаагы ороскуубулукутэҕэ типография" АЭӨ бөһөккэтигэр.

@SANAOLOH